

1

FÖRETRÄDARSKAP I RIKSDAGEN

David Karlsson

Det ankommer på oss demokratiforskare att återkommande ta temperaturen på den svenska folkstyrelsen och undersöka hur den mår. Vi studerar bland annat medborgare och politiker, val, deltagande mellan valen, politiska beslutsprocesser, massmedia och samhällsdebatt på olika politiska nivåer. En av de allra viktigaste uppgifterna är att undersöka demokratin i Sveriges riksdag.

Riksdagen är enligt regeringsformen folkets främsta företrädare, den utser och kontrollerar statsminister och regering, den stiftar rikets lagar och sätter gränserna för det lokala självstyret. Hur riksdagen och dess 349 folkvalda ledamöter arbetar för att representera svenska folket är därför helt avgörande för hur demokratin förverkligas i vårt land.

I denna forskningsantologi presenteras i tretton kapitel studier om demokrati och företräderskap i riksdagen baserade på Riksdagsundersökningen (RDU), en enkätundersökning till samtliga riksdagsledamöter som genomförts sedan 1960-talet vid Göteborgs universitet. I detta inledande kapitel diskuteras delstudiernas teman och deras resultat summeras. Det första temat rör *representativitet* – det vill säga i vilken grad de folkvalda speglar väljarna när det gäller åsikter och social tillhörighet. En perfekt representativitet, där riksdagsledamöterna har exakt samma sammansättning av åsikter och egenskaper som väljarkåren är förmodligen inte möjlig att nå, men hur nära detta ideal vi kommer säger något om hur det demokratiska systemet fungerar. Finns det frågor där riksdagen är på en helt annan linje än väljarna, och är vissa grupper av väljarna underrepresenterade och utestängda från politiken?

Ett anslutande tema rör *representation* i praktiken, som handlar mindre om vilka politikerna är och mer om hur de tolkar sitt uppdrag och agerar. Är det till exempel så att politiker som tillhör vissa sociala grupper också aktivt stöttar

dessa grupperns intressen i särskilt hög grad, och påverkas riksdagsledamöterna av erfarenhet av uppdrag på andra politiska nivåer än den nationella?

Ett tredje tema rör *relationerna* mellan de politiska aktörerna – mellan partier, politiker och väljare. Hur stora är till exempel de politiska skillnaderna mellan partierna och hur har dessa utvecklats över tid? Om avstånden upplevs som små har väljarna svårt att se skillnad mellan partierna och deras valmöjligheter begränsas. Och om polariseringen är för stark riskerar det att bli svårare att åstadkomma breda politiska överenskommelser. Hur maktfördelningen mellan politiska aktörer ser ut behandlas också i antologin, och här är en central fråga hur stor makt som medborgarna och de folkvalda upplevs ha i jämförelse med aktörer som inte är demokratiskt tillsatta. Politikernas inställning till kontakter med medborgarna undersöks också, liksom deras sociala tillit. I antologins sista kapitel presenteras en bakgrund till RDU och dess genomförande 2014 (Karlsson & Lindstrand, 2014).

Representativitet

Det demokratiska idealet representativitet bygger på förhoppningen att om de politiska ledarna i ett samhälle åsiktsmässigt och socialt avspeglar medborgarna kommer också den politik som förs att stå i samklang med folkviljan. Som om hela folket varit med och fattat besluten. Förverkligandet av folkviljan försvåras däremot om de politiska ledarna har andra åsikter än folkmajoriteten, eller om vissa sociala grupper är underrepresenterade eller helt frånvarande på den politiska arenan.

Men en perfekt representativitet är en ouppnåelig utopi. Inte minst därför att medborgarnas opinioner och gruppstillhörigheter är flyktiga och många saknar bestämda uppfattningar i politiska sakfrågor. Sören Holmberg gör förvisso i kapitel 2 i denna volym (Holmberg, 2018) jämförelsen med en lottad riksdag, där fullständig representativitet skulle kunna uppnås med slumpens hjälp. Men en lottad riksdag skulle också huvudsakligen bestå av personer som saknade de kvalifikationer och det engagemang som vi normalt förväntar oss av politiska ledare. Från ett mer elitdemokratiskt perspektiv är det heller inte självklart att åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda i varje fråga är det mest önskvärda. Ibland bör man lämna öppet för framsynta politiska ledare att fatta beslut som för stunden är impopulära för att det är långsiktigt det bästa för landet. Men att under en längre tid föra en annan politik än den folket önskar sig, utan att opinionen följer efter, är knappast demokratiskt ens i en elitistisk mening.

Åsiktsrepresentativitet

Sören Holmberg undersöker i kapitel 2 åsiktsöverensstämmelsen mellan medborgare och riksdagsledamöter efter valet 2014 och hur den har förändrats över tid. Å ena sidan visar det sig att den genomsnittliga åsiktsdifferensen mellan väljare och valda ligger på samma nivå som 1988 (13 procent) vilket var det tidigare rekordet för bästa åsiktsrepresentativitet. Under 2000-talet har nivån legat högre, mellan 18–23 procent. Å andra sidan är 13 procent fortfarande långtifrån vad resultatet skulle bli i en lottad riksdag. I frågorna om kärnkraft och bistånd är åsiktsöverensstämmelsen som bäst medan den är som sämst i frågan om sextimmars arbetsdag. Samstämmigheten är något högre i vänsterhögerfrågor än i andra frågor, men skillnaderna är inte så stora. Med utgångspunkt i sakfrågor ligger riksdagsledamöter från allianspartierna och SD ganska långt till höger om sina väljare och de rödgröna ledamöterna ligger något mer till vänster än sina – vilket ger resultatet att riksdagen som helhet åsiktsmässigt ligger något mer till höger än väljarkåren. Används däremot självplacering på vänster–högerskalan som mått hamnar väljer och valda på samma medeltal.

Ett område där åsiktsöverensstämmelse är särskilt viktigt är synen på de demokratiska spelreglerna. Om det råder stor oenighet bland medborgare och bland politiker i politiska sakfrågor men relativ samstämmighet om hur demokratin bör fungera, då kan legitima beslut fattas även i de mest polariserade frågor. En av de demokratiska aspekter som diskuteras mest i Sverige är avvägningen mellan å ena sidan valbaserad representativ demokrati och å andra sidan en starkare deltagardemokrati, där medborgarna involveras mer i politiska beslutsprocesser mellan valen. En fråga som ställts i upprepade undersökningar för att undersöka denna avvägning lyder som följer: ”Två personer, A och B, har olika uppfattningar om hur den politiska demokratin i samhället fungerar bäst. Håller du med person A eller B?” Svarspersonerna fick därefter läsa ”pratbubblor” med citat från två fingerade personer, en valdemokrat och en deltagardemokrat: Person A (valdemokraten) säger: ”Medborgarna bör främst påverka politiken genom att rösta på partier och politiker. Därför är det viktigt att väljarna, särskilt inför valen, får veta vad partierna står för. Mellan valen är det de folkvalda politikerna som ska sköta beslutsfattandet. Naturligtvis ska politikerna lyssna på medborgarna även mellan valen, men då på hela opinionen och inte enbart på de som ropar högt om problem som berör dem själva.” Person B (deltagardemokraten) säger: ”Medborgarna ska delta i val och rösta på partier och politiker. Men medborgarna bör vara aktiva även mellan valen. Därför är det bra med många folkomröstningar. Dessutom är det viktigt att olika grupper kontinuerligt för fram sina uppfattningar via namninsamlingar, uppvaktningar, aktioner och demonstrationer.” Svarspersonerna ombads därefter att ta ställning till vem av de två personerna de håller mest med på en fyrgradig

skala och här har de delats in i två grupper: de som mest håller med A (valdemokrater) och de som mest håller med B (deltagardemokrater).

Det skall här understrykas att alternativen som A och B står för med avsikt är nyanserade och innehåller ett flertal komponenter, och hur de två ståndpunkterna har formulerats kan givetvis påverka hur svarspersonerna tar ställning. I grova drag illustrerar dock frågan åt vilket håll man lutar och i jämförelsen mellan olika grupper fungerar frågan utmärkt, eftersom vi då fokuserar på den relativa fördelningen mellan de två kategorierna.

Frågan har ställts i RDU 2010 och 2014 och i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen (KOLFU) 2008, 2012 och 2017. Därtill har frågan ställts till medborgare i den nationella SOM-undersökning 2010 och i en undersökning riktad till svenska journalister 2011. I tabell 1 redovisas andelen valdemokrater respektive deltagardemokrater i samtliga dessa undersökningar.

Tabell 1: Valdemokrater och deltagardemokrater bland politiker, medborgare och journalister 2008–2017 (procent och balansmätt)

	Val- demokrater	Deltagar- demokrater	Balans
Riksdagsledamöter 2014	73	27	+46
Riksdagsledamöter 2010	73	27	+46
Landstingspolitiker 2017	80	20	+60
Landstingspolitiker 2012	75	25	+50
Landstingspolitiker 2008	76	24	+52
Kommunpolitiker 2017	78	22	+54
Kommunpolitiker 2012	75	25	+50
Kommunpolitiker 2008	74	26	+48
Medborgare 2010	71	29	+42
Medborgare 2001	56	44	+12
Journalister 2011	49	51	-2

Kommentär: Frågans formulering beskrivs i texten. Källa: RDU 2010, 2014; KOLFU 2008, 2012, 2014 (Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010; Karlsson & Gilljam, 2014); Den nationella SOM-undersökningen 2010 (Holmberg, Weibull, & Oscarsson, 2011; Esaïasson, Gilljam, & Persson, 2011, 2012). Jämför Karlsson & Gilljam, 2014.

Resultaten i tabell 1 visar på ett överväldigande stöd för den valdemokratiska hållningen bland såväl politiker som medborgare. Ungefär tre fjärdedelar bland politikerna väljer den valdemokratiska positionen medan en fjärdedel väljer den deltagardemokratiska. Skillnaden mellan val- och deltagardemokraterna bland väljarna var något mindre vid den första mätningen 2001, men 2010 hade nivåerna justerats till ungefär desamma nivå som bland politikerna. Endast bland journalister är uppdelningen mellan valdemokrater och deltagardemokrater mycket jämnare – med en knapp övervikt för deltagardemokrater. Både väljare och valda gör alltså samma avvägning när det gäller deltagardemokratiska inslag i den representativa demokratin, medan den yrkesgrupp som fungerar som oberoende granskare av politiken har delvis andra värderingar. Att åsiktsöverens-

stämelsen på denna punkt är så stor underbygger legitimiteten för det svenska folkstyret och riksdagens starka roll.

I kapitel 3 i denna volym (Andersson & Oscarsson, 2018) granskas åsiktsöverensstämelsen mellan väljare och valda när det gäller demokratipolitik mer ingående. Författarna visar att graden av åsiktsöverensstämmelse när det gäller demokratipolitiska förslag är ungefär densamma som för andra typer av politiska förslag (jämför kapitel 2, Holmberg 2018). Författarna visar vidare att det inte tycks finnas några bevis för att partierna i högre grad lyssnar på resursstarka väljare i dessa frågor, något som tidigare forskning indikerat. Av sju undersökta frågor var väljare och valda på samma linje i fem – men i två frågor hade de olika uppfattningar: den ena var frågan om att genomföra fler lokala folkomröstningar och den andra att minska antalet riksdagsledamöter. I båda fallen var en majoritet av väljarna positiva och en majoritet av riksdagsledamöterna negativa.

En tröst i dessa fall är möjligen att lokala (rådgivande) folkomröstningar och det exakta antalet riksdagsledamöter inte är några grundpelare i den svenska demokratin. Men en aspekt som man kanske inte tänker på är att antalet riksdagsledamöter spelar roll för representativiteten i riksdagen – ju färre ledamöterna är desto svårare blir det att säkerställa att både partierna och valkretsarna blir rättvist representerade. Och om ledamöterna är färre blir det också svårare för partierna att påverka den sociala representativiteten.

Social representativitet

Vid sidan av åsiktsrepresentativitet är social representativitet ett mått på hur väl ett parlament speglar medborgarna. I tabell 2 presenteras hur utvecklingen har sett ut för olika sociala grupper 1985–2014. I tabellen redovisas både hur många procent av riksdagsledamöterna som tillhör olika grupper och ett representativitetsindex (RI) som visar andelen riksdagsledamöter som tillhör en viss grupp som ett procentvärde i relation till samma andel bland väljarna, och där värdet $RI=100$ står för perfekt representativitet, värdet $RI=200$ betyder att andelen gruppmedlemmar i riksdagen är dubbelt så hög som bland medborgarna och $RI=50$ att den är hälften så hög. Högre RI-värden markerar således överrepresentation och lägre värden underrepresentation av en social grupp.

Under lång tid har andelen kvinnor i Sveriges befolkning varit något högre än andelen män, men det ändrades under mandatperioden, och från 2015 är männen något fler, främst som ett resultat av invandring. I riksdagen har dock männen alltid varit i klar majoritet. Under perioden fram till 2006 förbättrades representativiteten stegvis, för att vid valen 2010 och 2014 bli något sämre igen. Efter valet 2014 var 55 procent av ledamöterna män och 45 procent kvinnor. Representativiteten för män och kvinnor diskuteras mer ingående i kapitel 5 (Wängnerud 2018).

Tabell 2 Social representativitet i riksdagen 1985–2014 (procent och representativitetsindex RI)

År:	1985	1988	1994	1998	2002	2006	2010	2014
<u>Kön</u>								
Män	68,5	61,6	58,7	56,7	54,6	53,2	54,4	55,3
Kvinnor	31,5	38,4	41,3	43,3	45,4	46,8	45,6	44,7
RI Män	140	126	120	116	111	108	110	110
RI Kvinnor	62	75	81	85	89	92	90	89
<u>Ålder</u>								
Ålder: 18–30	1	1	5	4	7	8	8	14
Ålder: 31–50	50	49	47	45	46	50	52	49
Ålder: 51–65	48	49	47	48	47	39	38	35
Ålder: 65+	2	1	1	3	1	3	2	3
RI Ålder: 18–30	3	5	23	20	33	39	38	64
RI Ålder: 31–50	141	137	132	128	130	146	154	148
RI Ålder: 51–65	230	247	234	214	194	158	162	154
RI Ålder: 65+	8	5	4	12	4	14	9	13
<u>Utbildningsnivå</u>								
Lågutbildade	16	13	8	5	2	1	1	3
Medelutbildade	37	38	32	21	21	18	18	25
Högutbildade	48	49	59	74	77	81	81	73
RI Lågutbildade	34	31	25	17	7	3	3	13
RI Medelutbildade	94	91	72	47	46	40	41	55
RI Högutbildade	326	307	277	305	276	266	245	202
<u>Samhällsklass efter yrke</u>								
Arbetare	17	15	15	20	18	17	19	16
Tjänstemän	61	62	60	69	63	63	62	69
Företagare/jordbrukare	13	11	9	11	17	14	11	6
Övr/förvärvsarbetar ej	10	12	16	0	3	7	8	8
RI Arbetare	38	34	39	54	53	48	50	45
RI Tjänstemän	164	159	153	169	144	153	150	163
RI Företagare/jordbrukare	171	148	119	142	243	181	120	70
RI Övr/förvärvsarbetar ej	83	113	106	0	17	42	67	67
<u>Anställningssektor</u>								
Statlig	20	20	15	12	13	16	14	16
Kommunal	28	30	36	42	40	38	41	36
Privat	41	38	38	46	39	33	34	38
RI Statlig	251	261	322	294	318	356	313	335
RI Kommunal	121	127	160	202	201	187	216	190
RI Privat	93	86	94	109	86	71	71	76
<u>Religiositet: Besök guds-tjänst/religiöst möte</u>								
Ofta	16	12	14	18	17	12	10	32
Mer sällan	59	63	64	63	59	57	56	32
Aldrig	25	25	22	19	24	31	34	36
RI Ofta	i.u.	107	108	185	183	136	122	426
RI Mer sällan	i.u.	171	167	178	168	182	193	145
RI Aldrig	i.u.	48	45	35	43	52	54	51

Kommentar: I tabellen presenteras andelen riksdagsledamöter som under olika år tillhör olika sociala grupper. Åren som redovisas motsvarar år då RDU genomförts – data för valperioden 1991–1994 redovisas därför ej. Uppgifter om riksdagsledamöternas kön, ålder, utbildningsnivå och samhällsklass

efter yrke hämtas från registerdata som samlats in i samband med att RDU genomförts, däremot inte utbildning och samhällsklass 2014 som kommer från frågor i RDU. Data om anställningssektor och religiositet kommer från RDU. I tabellen redovisas även ett representativitetsindex (RI) som för respektive grupp beräknas enligt 100*andel bland riksdagsledamöter/andel bland väljarna där värdet 100 står för perfekt representativitet. För kön och ålder avses andelen av svensk befolkning 18 år och äldre respektive år; för, utbildning avses andelen medborgare 16–74 år och för yrkestillhörighet och sektor avses SEI (och motsvarande) för gruppen 16–64 år (det vill säga pensionärer ingick ej). Resultat om medborgarnas religiositet kommer från svaren från motsvarande fråga i de nationella SOM-undersökningarna respektive år – här finns inga medborgardata 1985. "Hög utbildning" avser eftergymnasial utbildning. "Medelutbildning" avser gymnasieutbildning eller motsvarande. "Låg utbildning" avser grundskola eller motsvarande. För religiositetsfrågan avser "ofta" en gång i månaden eller mer, och "aldrig" inte under senaste året.

Åldersrepresentativiteten har aldrig varit god. Gruppen medborgare i åldern 50–65 har alltid varit en kraftigt överrepresenterad grupp i riksdagen, men deras dominans har försvagats något under tid, främst genom att gruppen ledamöter i åldern 31–50 har vuxit. På senare år har grupperna under 30 och över 65 blivit något bättre representerade i riksdagen, men båda är fortfarande mycket kraftigt underrepresenterade i förhållande till sin storlek i befolkningen.

På 1980-talet låg andelen högutbildade ledamöter i riksdagen på knappa 50 procent medan andelen under 2010-talet ligger mellan 73–81 procent. Utvecklingen återspeglar förändringen bland medborgarna där andelen högutbildade ökat kraftigt under samma period. Men eftersom utbildningsnivån stigit ännu hastigare bland väljarna än bland de valda har överrepresentationen av högutbildade dock minskat något över tid.

Att analysera representativitet rörande samhällsklass kompliceras av att såväl förståelsen av klassbegreppet som situationen på arbetsmarknaden förändras över tid. Många riksdagsledamöter är också proffspolitiker som inte på länge varit verksamma på den arbetsmarknad där väljarna befinner sig. Men om vi utgår ifrån de yrken ledamöterna hade före de valdes kan ändå jämförelser göras. Enligt den mycket grova indelning som traditionellt görs på den svenska arbetsmarknaden mellan *arbetare, tjänstemän, företagare/jordbrukare* samt *övriga/ej på arbetsmarknaden* kan vi konstatera att andelen arbetare bland väljarna konstant har sjunkit under perioden medan andelen tjänstemän har ökat. I riksdagen har dock andelen arbetare legat mellan 15–20 procent under perioden 1985–2014 och inte sett någon tydlig minskning. Det betyder att den kraftiga underrepresentationen av arbetare trots allt inte har försämrats över tid. Överrepresentationen av tjänstemän är också någorlunda konstant eftersom andelen i riksdagen vuxit i takt med andelen i befolkningen, från 61 procent av ledamöterna 1985 till 69 procent 2014. Under större delen av perioden har gruppen företagare och jordbrukare också varit kraftigt överrepresenterade i riksdagen, men skillnaden minskade 2010 för att 2014 vändas i en underrepresentation av denna grupp. Endast 6 procent av ledamöterna 2014 angav att de var företagare eller jordbrukare – tidigare år har andelen legat mellan 9–17 procent.

Efter valet 2014 uppgav 16 procent av ledamöterna att de tidigare arbetat i den statliga sektorn och 36 procent i den kommunala (inklusive den landstingskommunala) sektorn. Det betyder att de statsanställda är en av de mest överrepresenterade sociala grupperna i riksdagen. Trots att andelen statsanställda sjunkit i riksdagen över tid har andelen sjunkit ännu mer bland väljarna vilket gjort att överrepresentationen har stärkts. Kommunalanställda har långsamt blivit fler i riksdagen, gruppen har gått från svag överrepresentation på 1980-talet till stark under senare år. De anställda i privat sektor var tämligen rättvist representerade i början av perioden men under senare år är gruppen klart underrepresenterad – efter valet 2014 uppgav 38 procent av riksdagsledamöterna att de tidigare arbetat i privat sektor.

Andelen riksdagsledamöter som aldrig går på gudstjänster och religiösa möten har ökat från 25 procent på 1980-talet till 36 procent 2014, men sekulariseringen är betydligt större bland väljarna och gruppen som inte deltar i organiserad religion är kraftigt underrepresenterad i riksdagen. De religiöst aktiva, som går ofta på gudstjänst (en gång i månaden eller mer), har alltid varit en överrepresenterad grupp men situationen 2014 är unik då denna grupp i riksdagen tredubblades jämfört med föregående valperiod, från 10 till 32 procent. De religiöst aktiva är därför 2014 den mest överrepresenterade sociala gruppen i riksdagen enligt tabell 2.

Representation i praktiken

Spelar då den sociala grupptillhörigheten någon roll för riksdagsledamöternas företräderskap? Ja – i kapitel 4 i denna volym (Karlsson & Wängnerud, 2018) analyseras hur ledamöternas egen grupptillhörighet påverkar vilka grupper de tycker det är viktigt att representera i det politiska arbetet. Det visar sig att i nästan alla undersökta fall har riksdagsledamöters grupptillhörighet ett positivt samband med hur viktigt de anser det vara att aktivt representera den egna gruppens intressen (även om alla resultat inte är statistiskt säkerställda) och på om de faktiskt också i handling agerat till förmån för dessa grupper. Detta är i linje med vad tidigare forskning har visat (jämför Karlsson, 2014).

I kapitel 5 (Wängnerud, 2018) görs en fördjupad analys av representation ur ett könsperspektiv, inklusive en redogörelse för hur representativiteten förändrats och vilka argument som använts i debatten om kvinnor och män i politiken. Kapitlet fokuserar på hur synen på olika argument för att förorda en jämn fördelning av kvinnor och män i riksdagen har ändrats över tid. År 2014 var det mest omhuldade argumentet att jämn könsfördelning skapar legitimitet bland medborgarna, följt av värdet av avspiegling och att kvinnor och män har skilda livserfarenheter. Lägst stöd har argumentet att politikens inriktning förändras av en jämn könsfördelning. Legitimitetsargumentet var nytt för 2014 års undersökning, men

de övriga argumenten har riksdagsledamöter tagit ställning till sedan 1994 och rangordningen mellan dem har inte förändrats. Men författaren noterar förändringar under den till synes stabila ytan: Moderaterna har under perioden gått från att vara mycket mindre positiva till avspeglingsargumentet till att ha ungefär samma åsikter som övriga allianspartier när det gäller avspeglingsargumentet. Men Sverigedemokraternas inträde i riksdagen har gjort att medelvärdet för hela riksdagen inte förändrats påtagligt, eftersom de anser avspeglingsargumentet vara mycket mindre viktigt än ledamöter i andra partier. Kvinnliga ledamöter har alltid varit mer positiva till argument för jämn könsfördelning än manliga, men skillnaden har minskat över tid samtidigt som blockpolitikens betydelse har ökat.

Temat om kön och representation återkommer i kapitel 6 (Olofsdotter Stensöta & Karlsson, 2018) där de 31 procent av riksdagsledamöterna som identifierar sig som feminister står i centrum. Det visar sig att feminister återfinns i samtliga partier och att vara feminist kan uppenbarligen kombineras med alla andra ideologiska identifikationer som undersöks – från kommunist till konservativ och nationalist. Feminister är dock mycket vanligare i de rödgröna partierna. Men något överraskande tycks inte en identifikation som feminist innebära att riksdagsledamöter tycker det är viktigare att representera kvinnors intressen – under kontroll för partitillhörighet. Att vara feminist har också överraskande liten betydelse för vilka åsikter riksdagsledamöterna har – det är främst i relation till frågan om delad föräldraförsäkring som ideologin får betydelse då feminister oavsett parti är mer positiva till detta förslag. I frågan om RUT är feminister till vänster negativa och feminister till höger positiva, vilket indikerar att feminism kan betyda olika saker i olika ideologiska kontexter. Överlag är partitillhörighet mycket viktigare som förklaringsfaktor än feministisk identifikation för ledamöternas åsikter i politiska frågor med en könsdimension.

En sorts social tillhörighet anses i representationssammanhang så viktig att den till och med integrerats in i valsystemet, och det är geografisk hemvist. Genomförandet av val i valkretsar säkerställer att alla delar av landet blir proportionellt representerade (om inte partierna följer Sverigedemokraternas strategi 2014 och använder en rikslista i samtliga kretsar). I länder som till exempel Finland där personvalet är starkt ägnat parlamentariker mycket tid åt så kallat valkretsarbete (*constituency service*) mellan valen för att säkra sitt återval. En aktuell studie delvis bygd på RDU visar att Sverige, där personvalet är svagt och partierna i hög grad kontrollerar vem som står på listorna och i vilken ordning, ägnar parlamentariker mindre tid åt kontakter med väljarna och lägger relativt sett mindre kraft på att representera valkretsspecifika frågor i parlamentet. Goda och täta relationer med lokala partiorganisationer är viktigare för att bli omvald än medborgarkontakter. Riksdagsledamöter vars chans till återval är mer osäkra ägnar dock relativt sett mer tid åt att kontakter med medborgare i valkretsen än ledamöter som sitter säkrare (Karlsson, 2018b; Arter, 2018).

Relationer

Hittills har vi diskuterat aspekter av företräderskapet i riksdagen som berör riksdagsledamöterna som kollektiv och som individer och hur de agerar som företrädare. Men företräderskapet innebär också att upprätthålla en rad relationer – inte minst till dem man är satt att företräda. Relationen mellan väljarna och de valda är därför av särskilt stort intresse. I kapitel 10 i denna volym (Öhberg & Naurin, 2018) undersöks relationerna mellan medborgare och riksdagsledamöter med fokus på deras inbördes kontakter. Ämnet är intressant inte minst mot bakgrund av att möjligheten att upprätta kontakter mellan medborgare och den politiska eliten har kraftigt ökat tack vare Internet och sociala medier – på gott och ont. Författarna visar bland annat att riksdagsledamöterna upplever att röstning i val, partiarbete och uppmärksamhet i media är de mest effektiva sätten för medborgarna att påverka politiken. Men ganska många anser också att kontakter med politiker kan vara effektiva – även om andelen som anser det särskilt viktigt att arbeta för frågor som enskilda väljare har fört fram har minskat över tid. Att riksdagsledamöter anser det mindre viktigt att särskilt representera enskildas frågor betyder dock inte att kontakterna med medborgare minskar.

Ett annat skäl till att riksdagsledamöter i lägre grad prioriterar att hjälpa medborgare i deras privata bekymmer i länder som Sverige är den roll som kommunpolitiken spelar (jämför Karlsson, 2018b). Kommunerna i de nordiska länderna har stort inflytande över breda politikområden, och det är ofta mer rationellt att kontakta sin lokala kommunpolitiker än en riksdagsledamot för att få hjälp i konkreta frågor. Det finns också nära band mellan kommunerna, landstingen och riksdagen i form av politiker som har mandat på flera nivåer. I kapitel 9 i denna volym (Karlsson, 2018a) undersöks riksdagsledamöter som har, och har haft, uppdrag på lokal och regional nivå. Det har ibland talats om ett ”kommunparti” i riksdagen som skulle bestå av ledamöter med kommunal bakgrund som är pådrivande frågor av intresse för kommunsektorn. Det finns vissa belägg för sådana effekter bland ledamöter med erfarenhet av subnationella uppdrag, men endast i ett begränsat antal frågor som rör kommunernas relation till staten. Däremot visar resultaten tydligt att riksdagsledamöter med lokala och regionala politiska uppdrag håller tätare kontakter med politiker på dessa nivåer och de väljer också i högre grad att engagera sig i frågor som är relevanta för kommuner och landsting. En tidigare studie baserad på RDU-data visar också att uppdrag på flera samhällsnivåer kan främja ömsesidigt förtroende mellan de politiska nivåerna (Karlsson, 2017). Och precis som i alla mänskliga relationer är förtroende en viktig resurs för att demokratin ska fungera väl i ett samhälle.

Sverige brukar beskrivas som ett ”höglitarland”, där såväl medborgares som politikers förtroende – både för varandra och för politiska institutioner –

är högt. Detta bekräftas i kapitel 12 i denna volym (Esaiasson, 2018) där svenska riksdagsledamöters förtroende för andra människor (social tillit) jämförs med parlamentariker i andra länder, och skillnaderna är ganska stora. I kapitlet ser vi också att riksdagsledamöter generellt har högre förtroende för andra människor än vad väljarna har. Sverigedemokrater utmärker sig dock genom att ha en lägre grad av mellanmänniskt förtroende – men riksdagsledamöter från SD har betydligt högre social tillit än partiets väljare.

Men det är inte bara i relation till andra människor som förtroendefulla relationer är viktiga. Även förtroendet för andra offentliga institutioner är centralt. I vilken grad riksdagsledamöter i olika partier har förtroende för olika institutioner redovisas i tabell 3.

Tabell 3: Riksdagsledamöternas institutionella förtroende efter parti (procent mycket och ganska stort förtroende)

	Samtliga	V	S	MP	C	L	KD	M	SD
Regeringen	55	76	100	83	21	33	17	21	3
Riksdagen	80	61	93	65	79	87	92	83	56
Statsförvaltningen	87	89	96	83	84	100	83	87	64
Landstingsstyrelsen i ditt landsting	41	17	63	43	47	40	25	32	6
Landstingsfullmäktige i ditt landsting	41	22	62	43	42	40	33	37	3
Förvaltningen i ditt landsting	47	28	64	59	53	47	25	34	29
Kommunstyrelsen i din kommun	60	61	85	70	58	47	33	44	24
Kommunfullmäktige i din kommun	57	50	82	70	53	60	42	44	15
Förvaltningen i din kommun	62	50	79	70	63	60	25	57	38
Kungahuset	44	0	23	13	53	29	67	73	85

Kommentar: Frågans formulering var "Hur stor förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner sköter sitt arbete? Svaren gavs på ens femgradig skala från "mycket stort förtroende" till "mycket litet förtroende". I tabellen anges procent som svarade mycket stort eller ganska stort förtroende. N = 274–277.

I tabell 3 kan vi se att riksdagsledamöterna har allra störst förtroende för statsförvaltningen och riksdagen (87 respektive 80 procent mycket eller ganska högt förtroende), något mindre högt förtroende för kommunala institutioner (57–62 procent) och ännu något lägre för regeringen (55 procent). Lägst förtroende har riksdagsledamöterna för institutioner i landstinget (41–47 procent) och kungahuset (44 procent). En tidigare studie delvis baserad på RDU 2014 har visat att politikernas förtroende för politiska institutioner starkt präglas av om man tillhör majoriteten eller oppositionen på den samhällsnivå på vilken institutionen befinner sig (Karlsson, 2017). Det är också för regeringen på nationell nivå som partiskillnaderna i tabell 3 är som störst. I relation till institutionen kungahuset kan vi iaktta ett tydligt mönster att partier som är kritiska till monarkin som statskick överlag uppvisar lägre förtroendesiffror.

I kapitel 12 i denna volym (Karlsson, 2018c) undersöks relationerna mellan såväl medborgare, valda företrädare och andra politiska aktörer med

utgångspunkt i hur mycket inflytande de upplevs ha. Resultaten på riksnivå jämförs också med hur kommunpolitiker upplever att maktfördelningen ser ut på lokal nivå. Resultaten visar att den exekutiva makten på lokal nivå (kommunstyrelsen) upplevs som betydligt mer inflytelserik i relation till den beslutande församlingen (kommunfullmäktige) än vad fallet är på nationell nivå där den beslutande församlingen (riksdagen) upplevdes ha något större inflytande än exekutiven (regeringen). Detta resultat hänger förmodligen delvis samman med den parlamentariska situationen och regeringskrisen som inträffade när RDU genomfördes. Men på både lokal och nationell nivå upplevs de politiska institutionerna ha större inflytande än icke-valda institutioner som förvaltning, journalister och näringsliv. På båda samhällsnivåer upplevs dock medborgarna ha betydligt lägre inflytande än andra samhällsinstitutioner, vilket är bekymmersamt i en demokrati där medborgarna förväntas styra. Men om man tolkar inflytandet hos folkets främsta företrädare som ett utslag för medborgarmakten så blir bilden genast mer positiv.

Partipolitiska relationer

Samhället är fullt av konflikter – intressekonflikter mellan sociala grupper, beteendekonflikter i form av respektlöst agerande och härskartekniker, och inte minst åsiktskonflikter i form av både ideologiska konflikter mellan människor med olika principiella utgångspunkter och mer konkreta åsiktskonflikter i sakfrågor. När politiker och partier studeras är det särskilt viktigt att skilja mellan just konflikter i termer av åsiktsskillnader (*political dissent*) och konfliktbeteende (*antagonistic behavior*). Även om det finns ett samband mellan hur stora åsiktsskillnaderna är och hur politiker betar sig mot varandra på en politisk arena, är det i grunden skilda fenomen som förklaras av olika saker (Skoog & Karlsson 2015; 2018). Respektlöst beteende är ett problem som försvårar politiskt ledarskap och skapar arbetsmiljöproblem i det politiska arbetet. Däremot är konflikt i form av åsiktsskillnader nödvändiga för att demokratin ska fungera: Att partierna går till val med tydliga och från varandra skilda politiska alternativ bidrar till att göra valhandlingen meningsfull. Om partierna är för lika varandra och står för samma politik spelar det ingen roll vem man röstar på.

I kapitel 7 i denna volym analyseras åsiktsskillnaderna mellan partierna i Sverige (Hagevi, 2018). Författaren finner att både väljare och riksdagsledamöter upplever att partierna över tid har blivit åsiktsmässigt allt mer lika varandra. Och både politiker och väljare önskar att åsiktsskillnaderna vore större. Både bland riksdagsledamöter och väljare är det personer som är mer ideologiskt extrema och tillhör polariserande partifalanger som mer än andra önskar större åsiktsskillnader mellan partierna. Att politikerna och väljares bild

och önskemål på detta sätt sammanfaller kan tolkas positivt, eftersom det finns förutsättningar att uppnå god representativitet på denna punkt.

Å andra sidan kan man på goda grunder ifrågasätta bilden av att partierna verkligen blivit allt mer lika. En studie som använt data från Riksdagsundersökningen konkluderade att Riksdagen under mandatperioden 2014–2018 är den mest mittenorienterade under senare år, och att avståndet på vänster–högerskalan mellan den genomsnittlige företrädaren för det rödgröna blocket respektive alliansen har minskat över tid (Lindvall m.fl., 2017). Men även om avståndet på vänster–högerskalan minskar tycks partierna allt oftare ta konflikt i dessa frågor och samarbetet mellan partierna minskar (Hagevi & Loxbo, 2018).

I kapitel 8 undersöktes åsiktpolariseringen i Sverige både bland riksdagsledamöter och väljare i en rad politiska sakfrågor (Ryan & Reiljan, 2018). Huvudresultatet i kapitlet är att polariseringen generellt sett inte ökade i Sverige mellan 1985 och 2014. Detta gäller för de flesta sakfrågorna som analyseras, med flyktingpolitiken som ett notabelt undantag. Författarna studerar också vad de kallar känslomässig polarisering, det vill säga vad företrädare och sympatisörer för olika partier tycker om andra partier. Inte heller sett ur detta perspektiv tycks polariseringen ha ökat, även om Sverigedemokraternas entré på den politiska arenan har skapat nya spänningar. Författarna noterar också att förändringar i polarisering över tid bland politiker och medborgare tycks stå i samklang, vilket kan tolkas positivt ur ett demokratiskt perspektiv.

I RDU 2014 ställdes för första gången en fråga till riksdagsledamöter som tidigare vid upprepade tillfällen ställts till kommun- och landstingsfullmäktigeledamöter (till exempel Karlsson & Skoog, 2014) kring hur de upplever konfliktnivån i riksdagen: ”Hur skulle du vilja beskriva det politiska arbetet i riksdagen? Kännetecknas arbetet i huvudsak av samförstånd eller i huvudsak av partipolitiska konflikter [i riksdagen som helhet]”. Ledamöterna svarade på en skala från 0 ”i huvudsak samförstånd” till 10 ”i huvudsak av partipolitiska konflikter”.

Överlag är svaren på frågan en illustration av att samma fenomen – konfliktnivån i riksdagen – kan upplevas helt olika av olika betraktare. Det finns exempel på riksdagsledamöter som svarat alla alternativ från 0 till 10. I en studie av motsvarande fråga på kommunnivå kunde konstateras att ledamöter som företräder politiker i opposition upplever konflikterna som högre än politiker som tillhör den styrande majoriteten (Skoog & Karlsson, 2017), men i riksdagen är det tvärtom: regeringspartierna upplever konfliktnivån som något högre. Detta kan förmodligen förklaras av undersökningens tajming i december 2014 under pågående regeringsskris.

Medelvärdet bland alla svarande på denna fråga var i riksdagen 6,3, och nivån var 0,4 högre hos den halva av ledamöterna som svarade före årsskiftet

2014/15 än den halva som svarade efter. Konfliktnivån upplevdes alltså som något lägre efter det att decemberöverenskommelsen hade etablerats, och det var främst bland ledamöter i regeringspartierna S och MP som konfliktnivån upplevdes som signifikant lägre efter årsskiftet. Överlag upplever ledamöter från V och MP konfliktnivån som högst (7,6 respektive 7,0) följda av SD (6,7), S (6,4), FP (6,0), M (5,8). Lägst konfliktnivå upplevs i C och KD (båda 5,6) (se tabell 4).

Tabell 4 Upplevelser av konflikt och relationer mellan regeringspartierna och oppositionen efter parti (medelvärde 0–10)

	Totalt	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD
Samförstånd eller partipolitiska konflikter i det politiska arbetet:									
– I riksdagen som helhet	6,3	7,6	6,4	7,0	5,6	6,0	5,6	5,8	6,7
– I utskott där Du är ledamot/ersättare	5,4	6,5	5,3	5,9	4,8	5,6	5,1	5,2	5,4
Relationen mellan regeringspartierna och opposition i riksdagen är god	4,1	3,4	3,9	3,0	5,7	4,6	4,5	4,6	3,5
Det finns stora skillnader mellan regeringspartiernas och oppositionens politik	7,1	6,5	7,3	6,4	7,0	7,4	7,5	7,8	5,7

Kommentar: De två första frågorna löd: Hur skulle du vilja beskriva det politiska arbetet i riksdagen? Kännetecknas arbetet i huvudsak av samförstånd eller i huvudsak av partipolitiska konflikter [i riksdagen som helhet] respektive [i utskott där du är ledamot/ersättare]. Ledamöterna svarade på en skala från 0 "i huvudsak samförstånd" till 10 "i huvudsak av partipolitiska konflikter". De två följande frågorna löd "Vilken är din uppfattning om följande påstående rörande det politiska arbetet i riksdagen?" följt av de två påståenden som citeras ovan. Svaren gavs på en skala från 0 "helt felaktigt påstående" till 1 "helt korrekt påstående". I tabellen presenteras medelvärden för samtliga svarande och för varje partigrupp. N = 276–278.

I undersökningen ställdes också motsvarande fråga om konfliktnivån för det utskott där riksdagsledamöterna är ordinarie ledamöter eller ersättare. Generellt upplevs konfliktnivån i utskottsarbetet vara lägre än i arbetet i riksdagen som helhet, vilket har sin parallell till svaren från kommunpolitikerna, där arbetet i nämnder och styrelser ansågs som mindre konfliktfyllt än i kommunen som helhet (Karlsson & Skoog, 2014). Partiskillnaderna speglar någorlunda dem som gäller i frågan om riksdagen som helhet. Om vi utgår ifrån svaren från dem som var ledamöter och ersättare i olika utskott kan vi konstatera att konfliktnivån upplevdes som högst i Miljöutskottet (6,1), Socialförsäkringsutskottet (6,0), Arbetsmarknadsutskottet (5,9) och Finansutskottet (5,7), och som lägst i Trafikutskottet (4,3), Konstitutionsutskottet och Försvarsutskottet (båda 4,6). I övriga utskott låg konfliktnivån mellan 5,0 och 5,4.

I RDU 2014 ställdes också två frågor i form av påståenden om relationen mellan regeringspartierna och oppositionen: "Relationen mellan regeringspartierna och opposition i riksdagen är god" respektive "Det finns stora skillnader mellan regeringspartiernas och oppositionens politik". Ledamöterna svarade

på en skala från 0 ”helt felaktigt påstående” till 10 ”helt korrekt påstående. Resultaten i tabell 4 visar att färre ledamöter tycker att relationen mellan regering och opposition är god än som tycker motsatsen (medelvärde 4,1). Regeringspartierna S och MP tillsammans med V och SD upplever relationerna som sämre än allianspartierna, men det är endast centerpartister som tycker relationerna är mer positiva än negativa (5,7). När det gäller upplevelser av åsiktskillnader finns också partiskillnader, där SD upplever dessa som minst (5,7) följt av MP (6,4) och V (6,5) medan M upplever skillnaderna som störst (7,8).

En jämförelse av tiden före och efter decemberöverenskommelsen visar att ledamöterna som svarade efter överenskommelsen hade en mycket mer positiv bild av relationen mellan regeringen och oppositionen (0,9 skalsteg högre på 0–10-skalan, en statistiskt signifikant förändring). Däremot finns ingen motsvarande förändring i svaren med avseende på upplevda åsiktskillnader mellan regering och opposition, ett resultat som ytterligare understryker vikten av att göra åtskillnad mellan åsiktskonflikter och konfliktbetående.

Svensk demokrati – en hyfsat kurant hundraåring

Under mandatperioden 2018–2022 firar Sverige 100 år av demokrati. Firandet inleds redan 2018 med minnet av lagstiftningen om allmän rösträtt på kommunal nivå, som tillämpades första gången vid kommunvalet 1919. År 2019 har det också passerat 100 år sedan lagen om allmän rösträtt på nationell nivå stiftades och 2021 firas hundraårsdagen av de första riksdagsvalen med lika rösträtt för män och kvinnor. Hur mår då den svenska demokratin idag?

Ett sätt att avgöra det är att fråga dem som är satta att styra – det vill säga Sveriges folk och deras främsta företrädare. Sedan mitten på 1990-talet har medborgarna i de nationella SOM-undersökningarna och riksdagsledamöter i RDU svarat på frågan ”Hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?” och de svarade på en skala med fyra svarsalternativ: ”mycket nöjd” (3), ”ganska nöjd” (2), inte särskilt nöjd (1) och inte alls nöjd (0). När medelvärdet beräknas på denna skala motsvarar således 1,5 det neutrala alternativet (varken nöjd eller missnöjd). Resultaten redovisas i tabell 5.

Endast under ett år, 1996, har andelen medborgare som är missnöjda med demokratin varit fler än de som var nöjda (48 procent mot 52). Därefter har nöjdheten stigit men samtidigt gått i vågor. Under valåren är nöjdheten normalt något högre än åren dessförinnan. År 2017 var andelen mycket nöjda 19 procent – den högsta andelen någonsin, och andelen ganska nöjda 58 procent (totalt 77 procent nöjda). Nöjdheten har legat på den nivån sedan 2006 med undantag för 2015 och 2016 då andelen nöjda medborgare sjönk något till 70–71 procent, kanske som en följd av den turbulenta tiden efter valet 2014.

Bland riksdagsledamöterna har andelen som är nöjda med demokratin i Sverige legat klart högre än bland medborgarna under hela perioden, och även här har nöjdheten ökat varje gång frågan ställts under perioden med undantag av 2014 då det gick tillbaka lite jämfört med föregående valperiod (87 procent jämfört med 91 procent 2010). Men det är fortfarande det näst högsta resultatet. Om vi utgår från nöjdhet bland medborgare och politiker finns därmed ingen tvekan om att demokratin i Sverige mår bra, och det blir snarare bättre än sämre över tid.

Tabell 5 Nöjdhet med demokratin i Sverige bland medborgare (SOM-undersökningen) och riksdagsledamöter (RDU) 1996–2017 (procent, medelvärde 0–3)

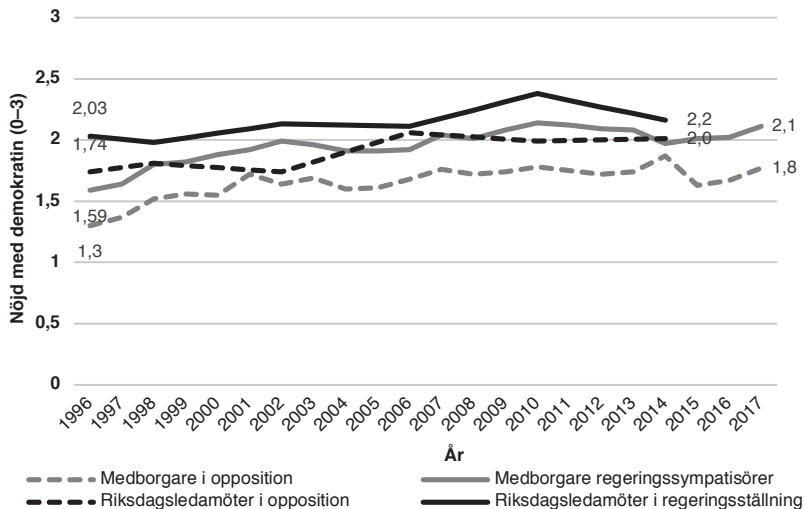
År	Mycket nöjd (3)	Ganska nöjd (2)	Inte särskilt nöjd (1)	Inte alls nöjd (0)	S:a	Medel 0–3	N
<u>SOM</u>							
1996	4	44	39	13	100	1,38	1726
1997	3	49	38	10	100	1,45	1725
1998	5	57	32	6	100	1,62	3497
1999	6	58	29	7	100	1,63	3366
2000	7	58	28	7	100	1,65	3366
2001	8	67	21	4	100	1,79	1663
2002	9	66	20	5	100	1,77	3457
2003	10	63	22	5	100	1,78	3507
2004	9	59	26	6	100	1,70	3437
2005	8	60	26	6	100	1,71	3358
2006	13	65	18	4	100	1,86	3203
2007	15	62	18	5	100	1,87	3286
2008	13	63	19	5	100	1,83	3161
2009	14	64	18	4	100	1,88	4775
2010	18	63	15	4	100	1,95	4819
2011	15	64	17	4	100	1,91	4499
2012	14	63	19	4	100	1,87	5984
2013	14	63	19	4	100	1,87	3150
2014	17	61	17	5	100	1,91	3303
2015	13	57	22	8	100	1,75	3000
2016	13	58	21	8	100	1,76	1521
2017	19	58	17	6	100	1,88	1707
<u>RDU</u>							
1996	8	73	17	2	100	1,87	310
1998	8	74	16	2	100	1,88	326
2002	9	73	17	1	100	1,90	321
2006	16	76	8		100	2,08	325
2010	26	65	8	1	100	2,17	309
2014	23	64	11	2	100	2,08	279

Kommentar: Frågan löd "hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige". Svartsalternativen listas i kolumnrubrikerna. Källor: De nationella SOM-undersökningarna 1996–2017 och RDU 1996–2014.

Att politiker är mer nöjda med demokratin än medborgare stämmer med resultat från en tidigare studie, där vi också kunde konstatera att sympati med den styrande majoriteten på lokal nivå var en viktig förklaringsfaktor. Både politiker och medborgare är mer nöjda med demokratin när de tillhör demokratins "vinnare" – det vill säga att de partier de sympatiserar med eller representerar är framgångsrika (Esaïsson, Gilljam & Karlsson, 2013). Frågan är nu om detta

samband återfinns även i den nationella politiken? Svaret på det får vi i figur 1 där medelvärden på nöjdhetskalan 0–3 för medborgare och riksdagsledamöter redovisas uppdelat på om de sympatiserar/representerar ett regeringsparti eller ett oppositionsparti.

Figur 1 Nöjdhet med demokratin i Sverige bland medborgare och riksdagsledamöter 1996–2017 efter regering eller opposition (medelvärde 0–3)

Kommentar: Frågan löd: "Hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?" och de svarade på en skala med fyra svarsalternativ "mycket nöjd" (3), "ganska nöjd" (2), inte särskilt nöjd (1) och inte alls nöjd (0). När medelvärden beräknas på denna skala motsvarar således 1,5 det neutrala alternativet (varken nöjd eller missnöjd). Svartspersonerna har delats upp i en grupp som stöder *regeringen* (det vill säga representerade/sympatiserade med Socialdemokraterna 1996–2005, med ett alliansparti 2006–2013, eller med Socialdemokraterna eller Miljöpartiet 2014–) eller *oppositionen* (representerar/sympatiserar med annat parti eller inget parti). Såväl SOM-undersökningarna som RDU genomfördes efter valet under valåren. Källor: De nationella SOM-undersökningarna 1996–2017 och RDU 1996–2014.

Resultaten visar tydligt att det finns en skillnad mellan regering och opposition (även kallad "hemmalagseffekten", Holmberg, 2013) både bland medborgare och riksdagsledamöter vid varje mättillfälle. Och då ska man betänka att tidsserierna täcker två maktskiften, 2006 då allianspartierna tog över efter den socialdemokratiska regeringen och 2014 då den rödgröna regeringen tillträdde. Ett återkommande mönster är därför att riksdagsledamöter i regeringsställning är de mest nöjda, medborgare som sympatiserar med oppositionspartier är minst nöjda, medan riksdagsledamöter i opposition och medborgare som sympatiserar med regeringen är ungefär lika nöjda. Och uppdelat på dessa kategorier är det

endast medborgare i opposition som under två år (1996–1997) var mer missnöjda än nöjda. Övriga kategorier är i genomsnitt nöjda vid samtliga mättillfällen.

Att både demokratins vinnare och förlorare överlag är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige måste rimligen vara en av de bästa indikatorerna på att folkstyret mår bra. En annan barometer är att valdeltagandet riksdagsvalet 2014 hamnade på hela 85,8 procent efter att ha ökat tre år i rad. Detta är en internationellt sett mycket hög nivå, särskilt om man bortser från länder som har obligatoriskt valdeltagande. Sverige är nu tillbaka på ungefär samma höga nivå som under 1980-talet (om än inte upp på toppnoteringarna från 1970-talet – högst 91,8 procent 1976) (jämför Oscarsson & Holmberg, 2017).

Och för att till slut summera de resultat från studierna i denna volym som sammanfattats i detta kapitel så kan vi identifiera några ytterligare hälsotecken: Åsiktsrepresentativiteten i riksdagen kan förvisso bli bättre, men åsiktsskillnaderna mellan väljare och valda har förmodligen heller inte varit mindre än under valperioden 2014–2018 (kapitel 2). Medborgare och deras företrädare är överlag överens om demokratins spelregler (kapitel 3). Kommunikation via Internet har gjort riksdagsledamöter mycket mer tillgängliga för medborgare och ledamöterna upplever att kontakter är ett effektivt sätt att påverka politiken (kapitel 10).

Tydliga åsiktsskillnader mellan partier är viktiga för att ge väljarna valalternativ. Många upplever dock att åsiktsskillnaderna mellan partierna har minskat över tid och önskar att de vore större (kapitel 7), men samtidigt finns andra indikationer på att polariseringen mellan partierna trots allt inte har ökat (kapitel 8).

Ett bestående problem är dessvärre att den sociala representativiteten brister, och många samhällsgrupper är underrepresenterade i riksdagen, i synnerhet mer resurssvaga grupper, liksom privatanställda och sekulära (kapitel 1). Och detta spelar roll eftersom gruppstillhörighet påverkar vilka prioriteringar riksdagsledamöter gör i sitt arbete (kapitel 4). Åldersrepresentativiteten förbättras dock om än mycket långsamt, och representativiteten för kvinnor och män har stärkts påtagligt sett över längre tid, även om det gått bakåt litegrad 2010 och 2014. Över tid har könsskillnader i synen på representation av kvinnor minskat och parti-/blocktillhörighet har blivit viktigare (kapitel 5) och även om många riksdagsledamöter identifierar sig som feminister tycks det inte påverka deras syn på representation av kvinnors intressen (under kontroll för parti) (kapitel 6).

Den svenska traditionen där politiker har mandat på flera politiska nivåer tycks skapa band av förtroende mellan nivåerna (Karlsson, 2017) men dubbla mandat påverkar endast i begränsad omfattning riksdagsledamöternas politiska åsikter (kapitel 9). Överlag är Sverige ett höglitrande land där väljare och i än högre grad politiker har stark social tillit (kapitel 12). Svenska politiker upplever helt

klart att demokratiskt valda aktörer och institutioner har mer politisk makt än icke-valda (kapitel 11), vilket är en förutsättning för folkviljans genomslag.

Mandatperioden 2014–2018 har förvisso ställt svensk demokrati inför en del prövningar, inte minst på grund av det komplicerade parlamentariska läget och regeringskrisen efter valet (se Bjereld, Eriksson & Hinnfors, 2018). Internationellt har auktoritära och demokratikritiska krafter vunnit mark på många håll och i en globaliserad värld är Sverige knappast immunt mot sådana trender. Men resultaten i denna antologi tyder ändå på att svensk demokrati mår bra och många av de indikatorer som används ligger på både historiskt och internationellt ovanligt höga nivåer. Förhoppningsvis borgar det för att svensk demokrati står sig i ytterligare hundra år, och mer därtill.

Referenser

- Andersson, Dennis & Henrik Oscarsson (2018) Väljare och valda är överens om demokratins spelregler. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Arter, David (2017) The What, Whys and Hows on Constituency service. *Representation*. Publicerad online i väntan på tryck.
- Bjereld, Ulf, Eriksson, Karin, & Hinnfors, Jonas. (2016) *Förhandla eller dö: Decemberöverenskommelsen och svensk demokrati i förändring*. Stockholm: Atlas.
- Esaiasson, Peter (2018) Social tillit i riksdagen (2018). I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, & David Karlsson (2013) Sources of Elite Democratic Satisfaction. How Elected Representatives Evaluate Their Political System. I Stefan Dahlberg, Henrik Oscarsson, & Lena Wängnerud (red.), *Stepping Stones. Research on Political Representation, Voting Behavior, and Quality of Government*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam och Mikael Persson (2011) Medborgarnas demokratiuppfattningar i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red.) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam & Mikael Persson (2012). På folkets sida? Synen på demokrati bland journalister, politiker och medborgare. I Kent Asp (red.) *Svenska journalister 1989–2011*. Göteborgs universitet.
- Gilljam, Mikael, David Karlsson & Anders Sundell (2010) *Politik på hemmaplan. Tio-tusen fullmäktigeledamöter tycker om demokrati*. Stockholm: SKL Kommentus.
- Hagevi, Magnus (2018) Förändrade åsiktsskillnader mellan partierna Vad tycker riksdagsledamöter och väljare? I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Hagevi, Magnus & Karl Loxbo (2018) Are the Predictions of the Cartel Party Thesis Supported in the Swedish Case? I Henrik Enroth & Magnus Hagevi (red.) *Cartelisation, Convergence or Increasing Similarities? Lessons from Parties in Parliament*. London: ECPR Press/Rowman & Littlefield International.
- Holmberg, Sören (1999) Down and Down We Go: Political Trust in Sweden. I Pippa Norris (red.) *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, Sören (2018) Åsiktsöverensstämmelse är viktigt. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Lennart Weibull, & Henrik Oscarsson (2011). *Lycksalighetens ö. Fyrtioen kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Karlsson, David (2014) Politikerna och den sociala representationen. I David Karlsson & Mikael Gilljam (red.) *Svenska politiker. Om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus förlag.
- Karlsson, David (2017) Inter-level trust in a multilevel political system. *Scandinavian Political Studies*, 40(3) s. 289–311.
- Karlsson, David (2018a) Finns det ett kommunparti i riksdagen? I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.

- Karlsson, David (2018b) Putting party first.: Swedish MPs and their constituencies. *Representation*. Publicerad online i väntan på tryck.
- Karlsson, David (2018c) Upplevelser av makt i riksdag och kommun. I David Karlsson (red) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Karlsson, David & Mikael Gilljam (2014) Svenska politikernas demokratisyn. I David Karlsson & Mikael Gilljam (red.) *Svenska politiker. Om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus förlag.
- Karlsson, David & Lukas Lindstrand (2018) Om riksdagsundersökningen. I David Karlsson & Mikael Gilljam (red.) *Svenska politiker. Om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus förlag.
- Karlsson, David, & Louise Skoog (2014) Partipolitiska konflikter i svenska kommuner. I David Karlsson & Mikael Gilljam (red.) *Svenska politiker. Om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus förlag.
- Karlsson, David & Lena Wängnerud (2018) Social representation i riksdagen. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Lindvall, Johannes, Hanna Bäck, Carl Dahlström, Elin Naurin & Jan Teorell (2017) *Samverkan och strid i den parlamentariska demokratin*. SNS Demokratirapport 2017. Stockholm: SNS förlag.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2017) *Svenska Väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Ryan, Alexander & Andres Reiljan (2018) Åsikts- och känslomässig polarisering 1985–2014. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Skoog, Louise & David Karlsson (2015) Politiska konflikter och marknadsiering – utmaningar för politiska ledare? I Nils Aarsæther & Knut H. Mikalsen (red.), *Lokalpolitisk lederskap i Norden*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skoog, Louise & David Karlsson (2018) Causes of party conflicts in local politics. *Politics*, 38(2) s. 182–196.
- Skoog, Louise & David Karlsson (2017) How do local politicians perceive party conflicts? Effects of power, trust and ideology. Papper presenterat på NORKOM XXVI, Reykjavik 1 – 2 Dec 2017.
- Stensöta, Helena Olofsdotter & David Karlsson (2008) Vad innebär det att vara feminist i Sveriges riksdag? I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Wängnerud, Lena (2018) Blockpolitikens effekt på jämställdheten i riksdagen. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Öhberg, Patrik & Elin Naurin (2018) Uppstår kontakt? Riksdagsledamöternas inställning till medborgarkontakter. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.

